

tica, essent la seva opinió que «ell també havia estat atacat per la disenteria que tantes víctimes costava a l'illa». Un matí l'Emperador va ésser trobat en un estat extrem de mal humor. Estava sentat al llit i a continuació s'allità amb grans precaucions sobre el cantó dret, doncs en l'hipocondri d'aquest cantó sentia molèsties a la pressió. El seu aspecte era d'un malalt greu, estava pàllid, les cames s'havien inflat i sofria dispnea i accés de tos seca. La nit del 16 al 17 d'octubre del 1819 el seu estat havia empitjorat. L'infart del fetge havia augmentat de tamany i els dolors es propagaven des de la regió hepàtica a l'estómac. El professor Pulle, de Roma, opina que es tractava d'un abscess del fetge i que precisament en aquest dia es produí la seva obertura espontània a l'estómac, el que suposava la preexistència d'una adherència.

Des de 1820 la salut de Napoleó era francament dolenta. Durant les nits s'aixecava diverses vegades i dictava a Gourgaud o a Las Cases les seves memòries. La família Bertrand que va acompanyar-lo fidelment a l'exili abandonà els seus projectes d'allunyament i quedà al costat de l'Emperador. El mariscal li havia pregat repetides vegades que volgués rebre a la seva esposa, però Napoleó li responia sempre: «Més tard, quan m'hagi refet; ara no estic presentable.» Fins aquesta data la vida de Napoleó s'havia anat passant tranquil·lament a l'illa, voltat dels seus íntims i de quaranta criats. El Govern anglès tenia cura que no faltés res a l'illustre exilat, i amb aquest objecte enviava mensualment al cors les provisions necessàries per a les cuines, que anomenarem a títol de curiositat: Vi de Bordeus, 240 ampolles; de Graves, 60; de Madeira, 30; de Tenerife, 150; de champany, 15; de Constança, 15; del Cap, 630; cervesa i sidra, 180; farina, 100 lliures; arròs, 150 lliures; mantequilla, 300 lliures; formatge, 60; sal, 80; patates, 15 bocois; carn de bou, 1.200 lliures; de be, 1.500; pa, 1.800 lliures; 30 coloms, 8 ànecs, 240 gallines i 15 lliures de te.

No obstant, no tots podien gaudir del privilegi de veure Napoleó. El marquès de Montchenu, durant les darreres hores de Bonaparte, va romandre en una cabana pròxima a Lonbwood i únicament al dia següent, a la mort, se li va permetre contemplar les despulles mortals de Napoleó, després d'haver passat quasi cinc anys sense poder veure personalment al seu senyor. El zel exagerat i cruel amb què els anglesos havien guardat el presoner disgusta a les potències que havien enviat comissaris delegats a Santa Elena. ¿Quin mòbil impulsava al Govern de Lluís XVIII a mantenir un delegat al qual no se li permeté veure ni una sola vegada el presoner durant cinc anys? El marquès de Montchenu desenrotllava un paper quelcom desairat! Per complir la seva missió d'aquesta forma tant se valia que hagués estat a les antípodes! ¿Per què el duc de Richelieu no cridava al seu agent? Ja amb anterioritat Austria i Rússia havien compres que era odiosa la situació dels seus agents en vista de la mala voluntat de Hudson Lowe i els havia retirat.

Un matí Napoleó s'aixecà de bon matí i es passejà en el jardí situat darrera de les cuines. Montholon, en veure el seu semblant pàllid li pregunta què sentia: «Sento nausees i malestar a l'estómac», respongué l'Emperador. «Aquests són els símptomes precursors de la meua mort.» El comte va somriure quelcom desconcertat en sentir l'ombrívol auguri. Napoleó l'agafà fortament del braç i li digué: «La mort no és cosa que faci somriure quan se la veu tan a prop.»

Un mes abans Napoleó havia demanat ésser traslladat a un clima més temperat d'Europa, doncs aquest era en la seva manera de veure el mitjà d'adobar la seva malmesa salut. El 17 de març escrivia a la princesa Borghese: «Cada dia que passa empitjora Napoleó. La seva debilitat és extrema i a la malaltia del fetge que sofreix s'hi afegeix altra endèmica de l'illa. Té els intestins greuments atacats... Napoleó compta amb V. A. perquè faci conèixer als anglesos el veritable estat de la seva malaltia.»

A partir del 20 d'abril els símptomes empitjoren. El 26 d'abril